

hláská M

Cena 10 Kč

Gotický portál na hradě Lopata

príspevek k otázce vzniku a založení hradu

M. Novobilský

Nepatrné zbytky hradu Lopata se nacházejí asi 2 km od obce Štáhlavice v rozsáhlém kozelském lesním revíru na největším výstupku buliznickového monobloku,¹⁾ nad údolím Kornatického potoka. Dnes je temeno skály, na kterém byl hrad Lopata postaven, němým svědkem všech ničivých dob. Sporé zbytky zdí, které byly rozvaleny již roku 1433²⁾ po dobytí hradu, se rozpadávají rok od roku stále více. Časem zůstanou jen skála, která bude připomínat někdejší vynikající strategickou polohu tohoto kdysi dobře opevněného hradu.

Přesto ještě v nepříliš vzdálené době existovala na hradě poslední významná stavba – mohutný gotický portál. Tento portál, dnes již rozvalený, byl jediným datovaným schopným prvkem, který se na hradě zachoval.³⁾ Vzhledem k dezintegraci pískovcových rozbořených částí vyplynula, kromě snahy portál časově zařadit, také potřeba zachytit někdejší podobu portálu a osvětlit okolnosti jeho existence na jinak zcela pobořeném hradě. Při této práci se naskytla příležitost sledovat jeho postupný zánik, a to díky dochovaným dobovým fotografiím, které zřetelně zobrazují stav portálu od roku 1895 do roku 1965.⁴⁾

Hrad Lopata se stal díky své loupežnické minulosti předmětem zvýšené badatelské pozornosti již v dobách romantismu za majitele tehdejšího štáhlavského panství hraběte Kristiána Vincence Valdštejna. Počátkem 40. let minulého století započal tento nadšený mecenáš historické vědy první výzkumy hradu, vedené spíše touhou nalézt středověké starožitnosti. V této době byly prokopány mnohé části hradu, které vydaly velké množství středověkých předmětů, mezi nimiž se nacházely i pravěké artefakty.⁵⁾ Při těchto živelně prováděných pracích zanikly bohužel také zbytky mnoha stavebních objektů.⁶⁾

Počátkem osmdesátých let minulého století pokračovaly výzkumy hradu v podstatně odbornější poloze než v předchozích letech. V letech 1880–1887 Lopatu systematicky zkoumal z Valdštejnova pověření František Xaver Franc, na svoji dobu neobvykle metodický amatérský archeolog.⁷⁾ Franc, přestože hledal na Lopatě především doklady někdejšího prehistorického osídlení

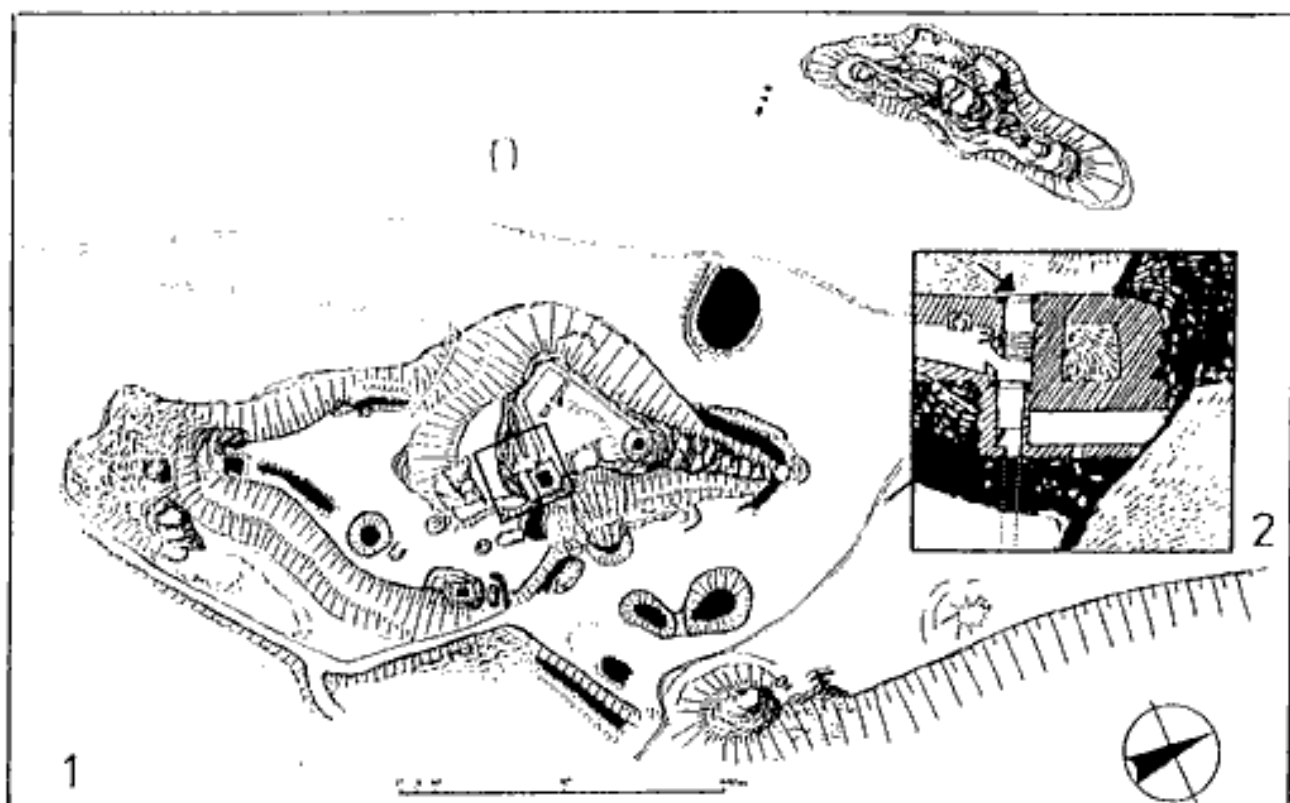
původní skály, provedl detailní zaměření celého hradu a popsal nálezové situace související se středověkem.⁸⁾

Roku 1886 přistoupil Franc po předchozích sporadických vykopávkách k rozsáhlému odklízování stavební sutě ze zříceného hradu v místech bývalého příkopu do horního hradu, kde dosahovala suť výšky až osm metrů ode dna původního příkopu. V tomto prostoru předpokládal Franc další pravěké i středověké nálezy. Při odstraňování rumu byly nalezeny hluboko pod sutí zbytky dvou portálů, které Franc popsal v obou svých nálezových zprávách.⁹⁾

1 – ...Hrad se po ohni sám nesesul, ale byl úmyslně demolován, což nejpádňěji dokazuje okolnost, že jsme zbytky obou krásných portálů našli dole v sutí, vyplňující celou roklič¹⁰⁾ mezi hradem a věží M.¹¹⁾ Nalezli se skoro všechny kusy (byť poškozené pravděpodobně broušením zbraní apod. už v době posledního pověstného majitele hradu) portálu I. vedoucího do hradní síně...¹²⁾

2 – ...Podotknouti dlužno, že celá druhá plošina¹³⁾ byla zasypaná rumem z hořejšího hradu tak vysoko, že se po tomto násypu jako po nějaké stráni do hořejšího hradu chodilo, a tudíž všechny tento rum prvé odstraněn býti musel. Přitom se vyskytly též zasypané v rumu části dvou zbořených a rozmetaných portálů gotických pěkně žlábkovaných, z tvrdého pískovce vytesaných, z bývalé hradní brány. Nalezla se též místa, kde tyto dvě brány stávaly, p. hrabě je na bývalé místo opět postaviti dal. Žel, že se tato instaurace¹⁴⁾ provést dala jen s branou vnitřní, z níž též některé kusy scházely, avšak nahrazeny býti mohly...

Hrabě Valdštejn nechal na vlastní náklady celý horní portál roku 1888 znovu postavit. Otázkou je, zda rekonstrukce byla provedena opravdu věrně a na původním místě, kde portál skutečně stával. Zdá se, že zřejmě ano, neboť spodní část soklových kamenů s výřehy profilace mohla být zachována pod vrstvou sutě.¹⁵⁾ Tento předpoklad podporuje podobná nálezová situace na hradě Obřany u Brna.¹⁶⁾ Oprávněnost rekonstrukce potvrzuje také skutečnost, že dolní portál nebyl raději

Obr. 1 — Lopata.

1. - situace, 2. - detail vstupu do hradu (detail dle France 1888), šipka označuje místo horního portálu

sestaven do původní výše jako portál horní (vnitřní), z důvodu absence mnoha kusů. Rozborem dobových fotografií horního portálu, na kterých jsou celkem patrné původní pískovcové kusy, je možné dospět k závěru, že rekonstrukce byla provedena s téměř polovinou originálních částí z celkových 26 použitých dílů. Nejvíce původních dílů se nacházelo v levé části portálu (z pohledu od nádvoří), kde první pískovcové kusy mohly být nalezeny in situ v nepoškozeném stavu. Původní části, oproti doplněným, nesou zjevné znaky otlučení a je na nich také patrné charakteristické středověké opracování pískovcového bloku na straně odvrácené k lomovému zdivu. Gotičtí stavitelé nepokládali ve 14. století kamenná obložení otvorů za samostatné stavební články toho druhu, jako byly články tektonické. Měli být pouze prostředníkem pro vytvoření zdobeného ostění. Ty plochy, které se v příslušné funkci neuplatňovaly, měly srůstat s ostatním zdivem, a z toho důvodu nebyly opracovány (Mencl 1968: 37).

Pravá část portálu byla kromě asi tří původních kusů postavena z nově vytvořených pískovcových bloků, které jsou na všech plochách pravidelně opracovány, a kladeny na sebe vytvářejí na boční straně odstupující pilastr. Toto provedení, cizí středověkému formalizmu 14. století, je jasným dokladem někdejší romantické úpravy portálu. Pískovcové bloky byly ještě zavázány s náznaky výběhů hradebních zdí lomovým kamenem kladeným pečlivě po vrstvách navazujících na výšku bloků (obr. 2).

Po sestavení horního portálu dosahovalo jeho vrcholové vzpětí výše téměř 4 m a světlá šíře mezi ostěními činila 180 cm. Profilace ostění byla u obou portálů otevřena do venkovního prostoru a vystavovala tak na

odiv svoji opticky působivou modelací, která se u horního portálu projevovala robustnějším vypracováním oproti gracióznější formě provedení portálu dolního. Oba portály jsou v ploše okosení hrany probrány dvojitým výžlabkem mezi vystupujícím hruškovec. Venkovní portál má navíc v hranách okosení vytažené laločky. Vnitřní portál kdysi skrýval v nížko zalomené archivoltě hladký tympanon, který se nedochoval. Paty soklových kamenů byly opatřeny na straně do otvoru vstupu zaoblenými nárožními kameny (obr. 3.1).

S branami úzce souvisel vstup do hradu. Dnes jej můžeme rekonstruovat jen na základě Francových výzkumů. Ze zvýšeného plata předhradí se vstupovalo do mostní věže, se vstupovalo do mostní věže, z jejíhož horního patra se vystoupilo na most vedoucí přes příkop vylámaný ve skále a došlo se až k místům, odkud se sklápěl padací most. Zde objevil Franc vyzděnou prostor, kterou interpretoval jako „prohlubeň, do níž zapadal možná že zatížený konec můstku na osách pohyblivého“. Dnes již tuto nálezcovou situaci nelze prokázat, ale byli Francův poznatek správný, pak se na Lopatě vyskytoval typ padacího mostu konstrukce u nás málo běžné, tzv. kolébkového typu, jehož zatížený konec zapadal do zmíněné prohlubně při ustavení mostu do svislé polohy. Za tímto prostorem se nacházela dolní brána, od níž vedlo několik pískovcových schodů k horní bráně ústící do nádvoří. Schodišcové mezíbrání bylo dlouhé necelých 6 m (obr. 1.2).

Celý systém vstupu do horního hradu byl tedy velmi dobře zabezpečen a znamenal pro útočníka překonat několik pevně uzavřených prostupů, umístěných v úzkém mezíbrání, které navíc ztěžovalo větší koncentraci bojovníků.

O době, kdy byl hrad Lopata založen, písemné zmínky mlčí. První zpráva o hradě je teprve až z roku 1377, kdy je zmiňován Hermannus, natus Russonis sen. de Luticz, residens in Lopatha (*Profous 1949, 663*). Heřman z Litic prodal po smrti svého otce Rouse někdy v roce 1367 svůj díl klášteru choťšovskému (*Bělohlávek 1985, 198; Podlaha 1908, 295*). Tento akt nasvědčuje tomu, že v období mezi 1367 – 1377 mohli zbudovat hrad Lopatu. V nedalekém sousedství hradu Lopata patřila část vsi Žákava již v roce 1350 jiné větvi Litických (Rous V.) (*Bělohlávek 1985, 410*). Patrony zdejšího kostela jsou uváděni královský podkomoři Rous (IV.), otec Heřmana – 1354, Rous (V.) – 1372 a Heřman z Lopaty – 1380 (*Podlaha 1910, 170*). V jakém vztahu byl Rous (IV.) k žákavskému zboží není známo, ale s ohledem k výše uvedeným vlastnickým vztahům se nabízí otázka, zda již nedržel nějaké pozemky na Štáhlavicku kolem poloviny 14. století a nezačal stavět hrad Lopatu jako centrum správy těchto pozemků. Výstavbu a umístění hradu nad údolím Kornatického potoka mohla také vyvolat nutnost ochrany zlatonosných nalezišť rozkládajících se po obou jeho březích.¹⁷⁾ Vzhledem k Rousově postavení u královského dvora a jeho tendenci zvětšovat rodový majetek se zdá být tato úvaha možná. Kolem roku 1352 došlo v Liticích k rozdělení majetku. Rous (IV.) a jeho synovec Protiva (IV.) zůstali na hradě, ostatní získali statky vzdálenější (*Lábek 1928, 11*). O tom, kdo získal jaké statky a zda mezi nimi nebylo již vzniklé lopatské zboží, není zmínka. Liticři často vyměňovali své zboží za jiné a získávali nové. Při tehdejších poměrech feudální pozemkové roztržičnosti 14. století se dají tyto vztahy velmi obtížně sledovat, zvláště když jsou ještě ztěženy identifikací jednotlivých pánů pšicích se z Litic, kteří často používali oblíbeného rodového jména Rous, Vilém a Protiva (*Bělohlávek 1985, 192*). Páni z Litic a Lopaty jsou dále uváděni k roku 1379 jako držitelé části sousedních Nezvěstic (*Bělohlávek 1985, 232; Emler 1876*). Zde tedy zatím písemné zprávy neposkytují dostatečné podklady pro přesnější dataci vzniku Lopaty.

Hradní dispozice, která je bezpochyby zajímavá svojí neobvyklou kombinací jedné věže hranolové a druhé kruhové, poukazuje na přežívání starší ideové tradice, která ještě věřila v nepostradatelnost obranné kruhové věže v hraděbním schématu a její neměnnosti z hlediska sociálně provozně obranného. Vnější průměr věže činí 9 m, zatímco vnitřní prostor je velmi stísněný – má necelých 3,5 m v průměru. Nelze tedy při těchto rozměrech předpokládat

obytnost této stavby. Oproti tomu druhá věž je věží zcela nového typu, jejíž funkce byla z části ještě obranná, ale také již obytná. Je nepochybné, že umístění obou věží má své opodstatnění z obranného hlediska. Velká kruhová věž zabezpečovala to místo hradu, kde buližnicková skála sestupovala na podhradní plošinu pozvolna, v podobě mnoha stupňovitých balvanů, které umožňovaly zlecení hradu a také mohly dobře kryt případného útočníka. Druhá hranolová věž byla zase nezbytně nutná k obraně vstupu. Zabezpečení těchto exponovaných míst věžemi rozdílného typového i účelového pojetí poukazuje na kompromisní řešení hradní fortifikace, která se ještě nechce vzdát velké bergfritové věže, ale již také přijímá novější pokrokové schéma věže obytné. Za současného stavu vědomostí, který je poplatný stavu výzkumu hradů, nelze jednoznačně stanovit stáří hradu Lopata rozbořením jeho dispozice. Ani archeologický výzkum by zřejmě tuto otázku při dnešním stavu zříceniny nevyřešil.¹⁸⁾ Přínějším se zdá být tato konfigurace rozpačitá a mohla by směřovat vývojově před polovinu 14. století. Kruhové věže bergfritového typu se totiž po polovině tohoto století již téměř vytrácejí z rejstříku hradních fortifikačních prvků (*obr. 1.1*).

Dobroslava Menclová (1972, 398) se pokusila posunout stáří hradu na základě porovnání lopatského portálu s portálem farního kostela ve Švihově, který datuje mezi léta 1320 – 1333. Tento argument podporuje ještě tvrzením, že hrad Litice byl v roce 1304 postoupen

Lopata — portál. Foto Friedl 1910

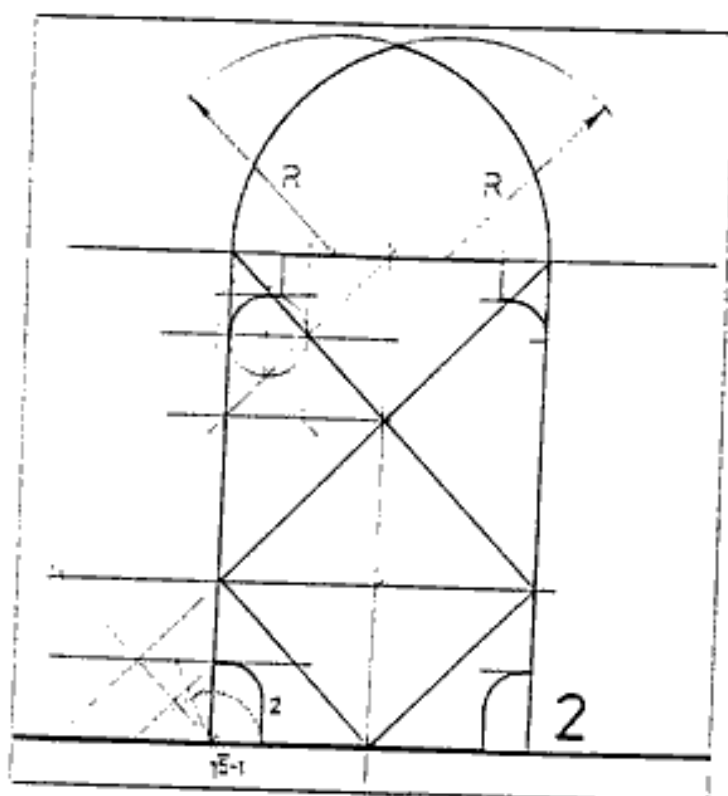
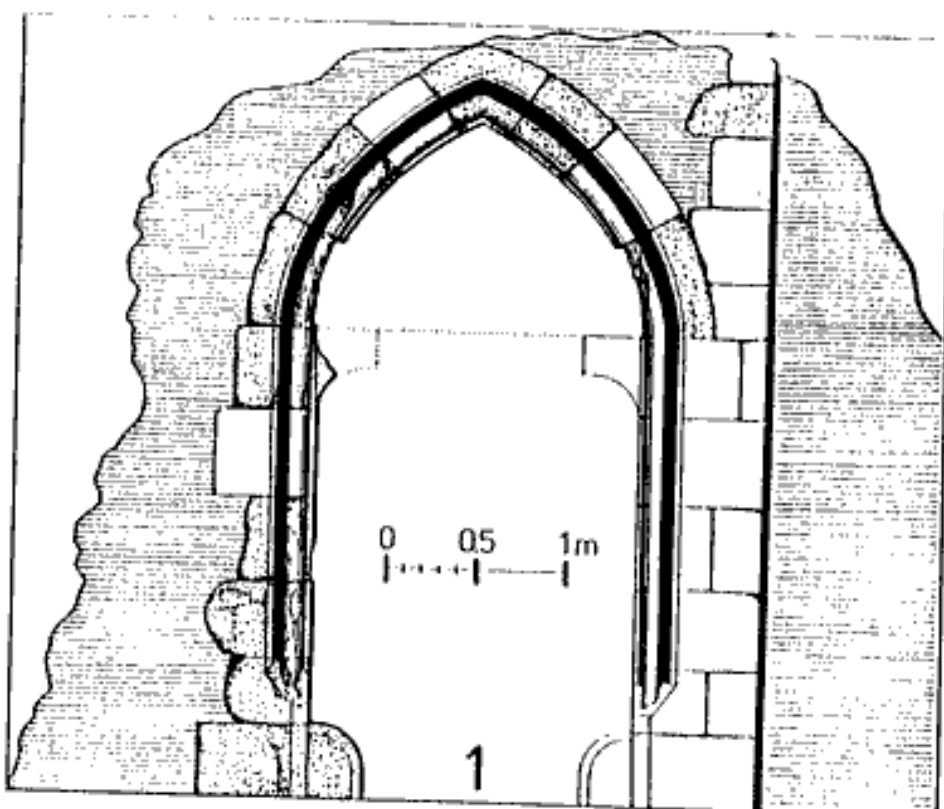
Václavu II. výměnou za borské zboží v Prácheňsku, a proto mohly být opuštěné statky na Plzeňsku spravovány z nového centra – hradu Lopata. Tuto úvahu však vyvrací skutečnost, že Drslavici získali své litické zboží zanedlouho zpět (Bělohlávek 1985, 198).

Zatím jedinou významnou oporu v otázce přesnějšího určení založení hradu nabízí metoda umělecko-stavebního posouzení lopatského portálu a obou portálových ostění pomocí srovnávací metody s portály vykazujícími podobné stavební prvky. Portály se slepým tympanonem jsou výrazně koncentrovány v oblasti jižního Plzeňska na několika sakrálních stavbách vzdálených od Lopaty maximálně 30 km. Tři portály se nacházejí v nedalekém Starém Plzenci, Nezvěsticích a Žďáru, čtvrtý portál je v Horšicích u Přeštic a pátý se nachází ve Švihově.

Portály s hladkým tympanonem ze čtrnáctého století byly vytvářeny tak, že plocha tympanonu splývá s čelem konzol a dveřního rámu v jednu rovinu, v níž dveřní otvor tvoří obdelníkový výřez, nahoře uzavřený sedlovým nadpražím (Mencel 1960, 122). Pruty i výžlabky jsou výrazně plasticky modelovány v ještě přetrvávajícím cisterckoburgundském pojetí, ale již svoji výrazně vypjatou vertikální horizontálně nepřerušovanou profilací vycházející ze střešovitě sklopené trnože naznačují, že jsou výsledkem nového poklasického stavebního nazírání.

Profilací morfologicky nejbližší k profilaci vnějšího lopatského portálu má severní portál farního kostela sv. Václava ve Švihově, druhotně osazený do barokního průčelí po přestavbě v roce 1747. Profilace, vyběhající přímo ze sklopené trnože, se zde odlišuje od profilace lopatské pouze vynecháním jedné rohové lalочки a poněkud větší konkávností hruškovce. Hladký tympanon je nesen konzolami vypracovanými do podoby lidských hlav. Dobroslava Menclová (1972, 398) datuje tento portál do let 1320–1330. Václav Mencel oproti tomuto datu zařazuje švihovský portál až do let 1340–50 (Mencel 1960, 122). Novější literatura posouvá vznik portálu až do třetí čtvrtiny 14. století (obr. 3.3).

Obdobný portál se nachází na kostele sv. Matěje v Horšicích u Přeštic. Archivolta lemující hladký vložený tympanon je navíc doplněna mělce vystupující na vnitřní straně jednou prožlabenou stříškou. Tento portál je bohatě skulpturálně vyzdoben. Konzoly nesoucí tympanon zobrazují anděla držícího foliant a anděla dřímajícího s hlavou opřenu o ruku. Do

Obr. 2 — Lopata.

1 — Podoba portálu po romantické rekonstrukci v r. 1888, původní části tečkovány. 2. — pokus o geometrickou konstrukci portálu.

vrcholu archivoly je vloženo poprsí bez hlavy se svázanými rukama. Paty lomené stříšky jsou nesený tesanými hlavami. Profilace se odlišuje od profilace

švihovského portálu jenom transformací laločky v drobnou hrušku, jinak je naprosto shodná. Vychází ze střechovité skloněné trnože zaobleného soklu a plynule přechází do výrazně hrotité archivolty. Časově spadá tento portál do let padesátých²⁰⁾ (obr. 3.5).

Portál, který se stal patrně předlohou pro následující portál žďárský a zřejmě i nezvěstický, byl proveden nejspíše ve čtyřicátých letech 14. století při přestavbě kostela Narození Panny Marie ve Starém Plzenci.²¹⁾ Jeho značně převýšený otvor vstupu je v nadpraží završen prázdným tympanonem lemovaným hrotitou archivolou, plynule navazující na profilaci ostění, jež vychází ze skosené základny vysokého soklu. Střední hruškovec má po obou stranách odsazení přecházející plynule do výžlabení, mající na vnitřním okraji okosení obloun, ještě v mnohém připomínající archaickou laločku švihovského portálu. Vnější hrana profilovaného okosení je tvořena odsazeným čtvrtoblounem. Proporčně se zdá být tento portál značně převýšený a vyvolává otázku, zda neměl být původně osazen mnohem níže (obr. 3.2).

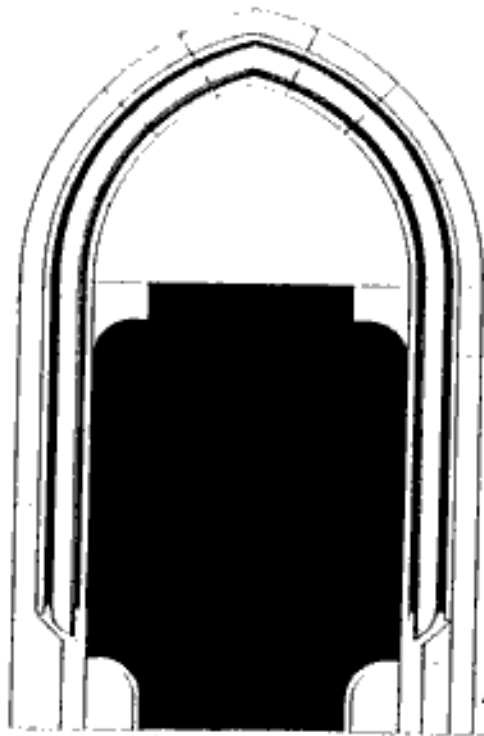
Další portál, příbuzný lopatskému, se nalézá ve Žďáře na kostele zasvěceném sv. Václavu. Expresivně lineárně pojatý portál byl objeven teprve v roce 1932 při opravě kostela. Energiicky vedené svazky hrušek a oblounů velmi elegantního provedení činí z tohoto portálu jedno z nejpůsobivějších děl vytvářené okruhu portálů. Opět zde profilace navazuje na předešlé schéma středního hruškovec s postranními výžlabky zakončenými v tomto případě na jedné straně odsazeným oblounem a na straně druhé křehkou odsazenou hruškou přecházející vně do mělkého frontálního výžlabení. Střední hruškovec je navíc po stranách pročleněn odsazenými zaoblenými hranami. Celé provedení profilace je velmi vyvážené i opticky značně účinné a nejvíce připomíná někdejší cistercké tektonické cítění staveb klasického slohu. Hladký tympanon je podepřen výraznými konkávními konzolami, jejichž prohlubění vnější hrany přechází na spodní hranu tympanonu. Časově spadá žďárský portál mezi léta 1340–50²²⁾ (obr. 3.4).

Poslední portál spadající do tohoto okruhu, který zřejmě završil stavbu těchto portálů na Plzeňsku, se nachází na jižní straně někdejšího farního kostela Všech Svatých v Nezvěsticích. Na tomto portálu jsou patrné nové výtvarné tendence. Tradičně zachované schéma profilace se již neprojevuje takovou úzkostlivě tvarovanou soustavou hrušek oblounů a výžlabků jako v předešlých případech, ale oprostuje všechny tyto prvky od nadměrné členitosti. Střední hruškovec je tvořen jednoduchým, téměř kónickým tvarem, který již tak nápadně nevystupuje do popředí. Zbytek profilace tvoří plynulé přechody výžlabků a oblounů tvarované v měkké modelaci. Opět hladký tympanon je podepřen křehkými konvexními konzolami. Na rozdíl od portálů se střechovité skloněnou trnoží soklu je zde modelace ostění tvrdě nasazena na vo-

dorovnou plochu dvakrát zakomeného snad až příliš zvýšeného soklu. Jinak linearizující pojetí portálu není podle všech pravidel zakončeno hrotitou archivolou, ale téměř půlkruhovou obloukem. Tato forma provedení svědčí též o postupném opouštění lineárně dynamických tendencí první poloviny 14. století. Celé provedení portálu poukazuje na nové chápání výtvarného účinku zdobného ostění gotických portálů a je nutné jej zařadit již do druhé poloviny 14. století²³⁾ (obr. 3.6).

Shrneme-li všechny poznatky získané porovnáním vytvářených portálů, zjišťujeme, že doba jejich vzniku většinou nepřesahuje polovinu 14. století. Profilace ostění zachovává ve všech případech stejné schéma členění. V ose okosení je vždy postaven ven vysunutý hruškovec mezi dvěma výžlabky. Hrany okosení jsou často doplněny laločkou jinde přetransformovanou do odsazených oblounků či drobných hrušiček. Mimo nezvěstický a lopatský portál je záklenek lomeného oblouku sestaven vždy tak, že středy jednotlivých kruhových segmentů leží v patě segmentů protilehlých. Profilace vychází většinou ze střechovité sklopené trnože přízemního soklu a plynule přechází v strmě lomenou archivolou. Patky profilů jsou ve všech případech vypuštěny. Výjimečně jsou portály náročněji vyzdobeny antropomorfními motivy, jak je tomu v případě švihovského portálu a zejména portálu hořického. Velmi výrazný je velikostní poměr lopatského portálu k portálům ostatním. Zatímco sakrální stavby zachovávají téměř unifikované rozměry vstupního otvoru, lopatský portál má vstup rozlehlý a neobyčejně prostorný jako mnohé vstupní brány hradů, u kterých se počítalo s průjezdem povozy. Umístění lopatského portálu vysoko na skále, kam se přichodí dostal po úzké lávce z po-

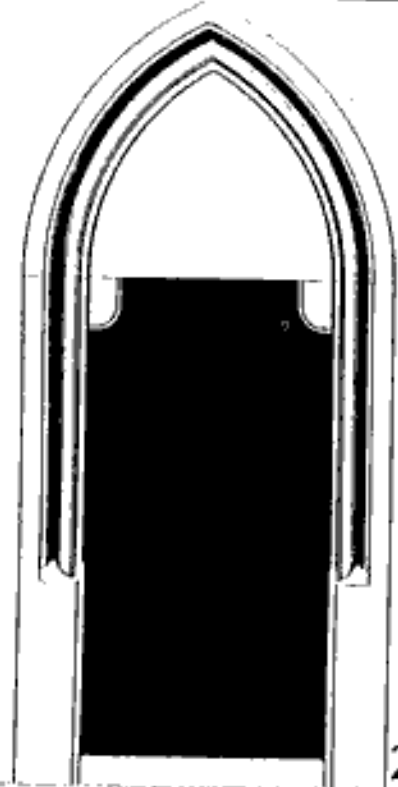

1 1330-40

0 |-----| 1m

1---1 10 cm

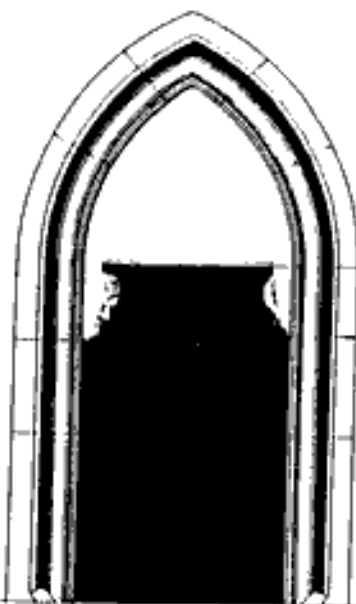

2 1370

0 |-----| 1m

1---1 10 cm

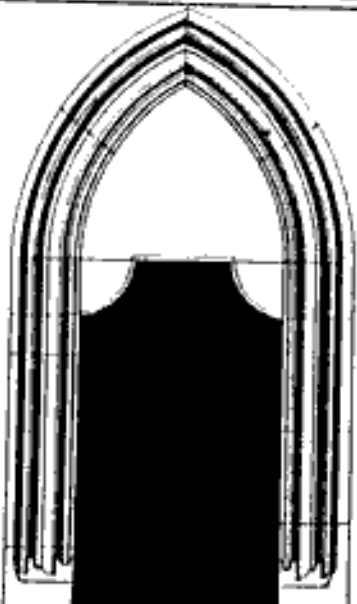

3 1340-50

0 |-----0.5-----| 1m

1---1 10 cm

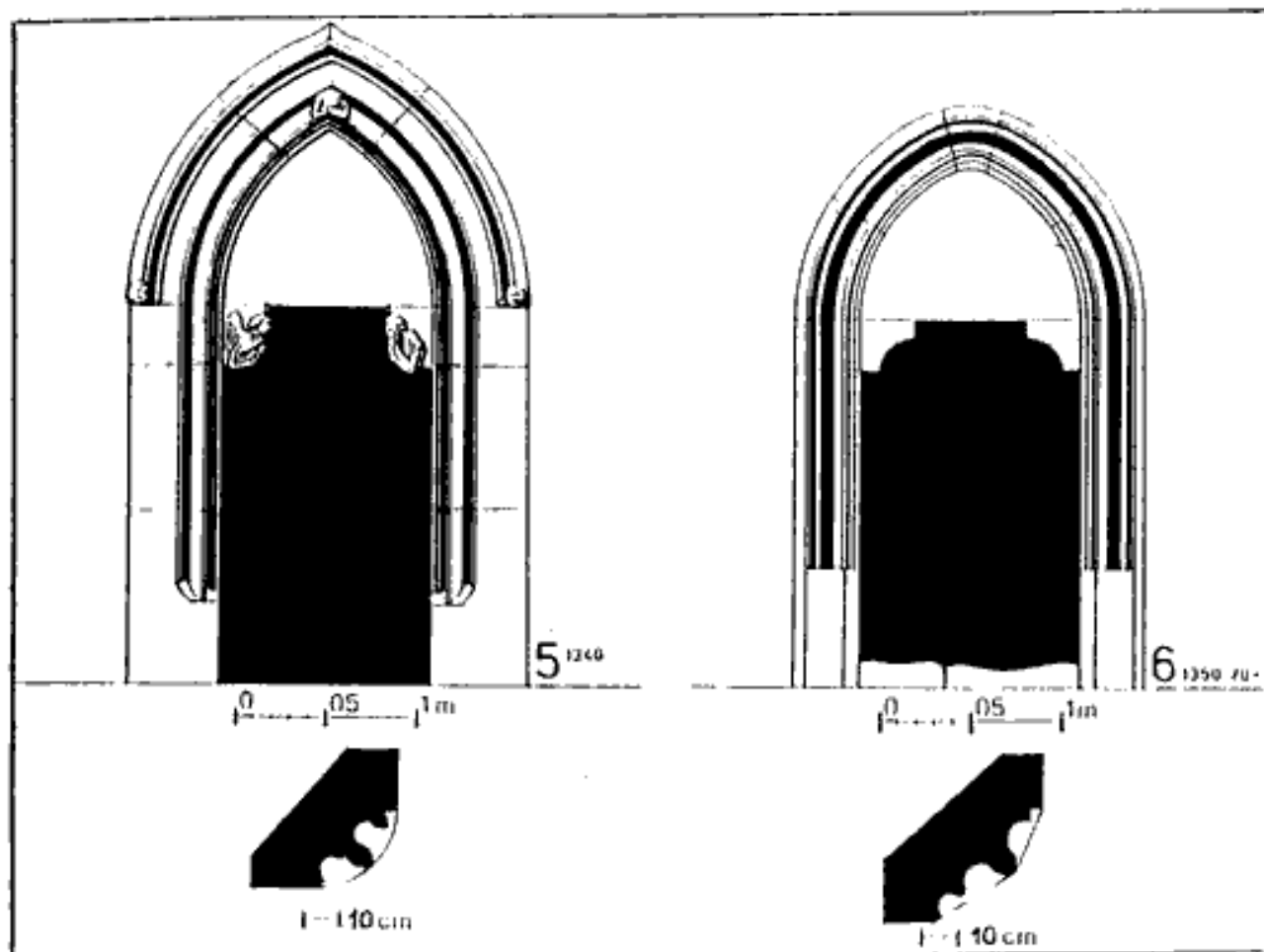
4 1340

0 |-----0.5-----| 1m

1---1 10 cm

Obr. 3 — Portály se vsazeným hladkým tympanonem:

1a — Lopata dolní portál, 1b — Lopata horní portál. 2 — Starý Plzeňec, 3 — Švihov, 4 — Žďár, 5 — Horšice, 6 — Nezvěstice. Datování: 1 dle Menclové, 2–5 dle Mencla, 6 dle Libula — Heroutové.

sledního patra mostní věže, vylučovalo takový provoz. Proto mohly být rozměry brány dimenzovány pouze pro pět průchod, což by bylo i z hlediska obrany výhodnější. Přesto zde asi hrála velkou roli tradice širokých bran, jejichž rozměry vždy poukazovaly na svrchovanou majetkovou a společenskou nadřazenost panského stavu.

Po polovině 14. století zasáhla také na jihozápad Čech česká gotika doby Karlovy, která se formovala již od čtyřicátých let 14. století pod vlivem francouzského tvarosloví zejména v oblasti středních Čech. V této době se také objevují portály s vloženým tympanonem. Spodní hrana tympanonu je již však lemována tenkou stříškovitou lžistou a mdlá modelace prutů s výžlabky se pomalu odvrací od vertikální tendence první poloviny 14. stol. k tendenci estetizující. Do této kategorie portály lopatského okruhu rozhodně nepatří.

Z tohoto nastínění vývoje portálů s vloženým prázdňím tympanonem ve 14. století docházíme k závěru, že vytýpané portály lopatského okruhu nesou patrné znaky jedné stavební hutě a jsou zřejmě produktem pozdní stavební činnosti cisterciácké poklasické gotiky šířené nepomuckou klášterní hutí na sklonku čtyřicátých let, tedy v době dozrívání širší kolonizace Plzeňska (Mencl 1960, 146). Tento fakt, je-li oprávněný, by posouval založení hradu Lopata již před polovinu

14. století. Se všemi výše uvedenými směry úvah se toto tvrzení zdá být více než pravděpodobné.

Lopatský portál byl koncem osmdesátých let minulého století dosazen v rekonstruované podobě na své původní místo. Tato imponující stavba byla přes své velké rozměry velmi subtilní a musela být nějakým způsobem staticky zabezpečena před zborcením. Prostorově se portál zpevnil romanticky pojatými výběhy zřícených zdí a lomené zaklenutí zajistila před zhroutčením nepatrná kamenná nadezdívka.

Toto provedení, jak později uvidíme, nebylo dostatečné tak, aby bylo rezistentní proti lidskému bezohlednému destruktivnímu faktoru a ničivým vlivům přírodním, které se začaly brzo uplatňovat nejen na bráně samé, ale také v prostoru kolem mezibraní na nezabezpečeném výkopem odhaleném zdivu.

Hrad byl v podstatě zpřístupněn již v době Francových výzkumů, kdy byla po vyklizení příkopu od sítě vybudována přístupová lávka do horního hradu. Od těchto dob se stala křehká konstrukce brány a jejího okolí středem zájmu svátečních výletníků a tábořících skautů. Zbytky zdiva se pod náporom „objevovatelského“ úsilí a erozních vlivů přírodního prostředí postupně stále více rozrušovaly. Z dobových fotografií se dá tento proces

velmi dobře sledovat. Na fotografii datované kolem roku 1895 stojí brána ještě v podobě, v jaké byla vystavěna roku 1888. V hlavní hradební zdi je patrný komínový průduch kamen vrátnice. Parkánová zďď dosahovala výšky přes půl metru a původní schodiště mělo ještě značné pískovcové stupně.

Ve dvacátých letech byla již obnažena polovina záklenku portálu, takže hrozilo jeho sesutí. Průduch komínu v hlavní hradební zdi se provalil i s okolním zděvem. Na přední bráně ubýly dva kameny pískovcového ostění a zbytek parkánové zdi se snížil na polovinu předchozí výšky.

Portál stál ještě v polovině padesátých let, ale záhy byl zbořen, takže z něho zůstalo jen torzo pravého ostění a přízemní část ostění levého. Časem zmizela zbylá část levého ostění a zůstal po něm jen patní kámen. Torzo pravé části vydrželo v nezměněné podobě až do roku 1986. Někdy koncem tohoto roku bylo úmyslně rozvaleno. V této době už také neexistovala levá část soklového kamene s výběhem profilace a schodiště zcela zaniklo. Rozlehlou gotickou branku připomíná dnes jen zbytek levého patního kamene. Některé kameny pocházející z vnitřního portálu jsou svrženy na dno příkopu, kde za čtyřicet let podlehly mechanické erozi podporované biologickými vlvy. Stejným podmínkám jsou vystaveny kameny pravé části portálu, sesuté v prostoru bývalého schodiště vstupního mezipraní. Jejich využití pro další případnou rekonstrukci portálu již nepřichází v úvahu (obr. 4).

Díky bohaté fotografické dokumentaci, která zachycuje stav této ztracené památky těsně po rekonstrukci v roce 1888, se nabízí reálná možnost portál znovurekonstruovat do původní podoby, ovšem s použitím nově zhotovených prvků. Naděje na tuto realizaci je však mizivá. Doba šlechtických mecenášů, jakým byl hrabě Kristián z Valdštejna, je pryč a dnešní doba, nijak příznivě nakloněná zachování kulturních hodnot, neskýtá vyhlídky na získání potřebných finančních prostředků, nehledě na to, jakou polemickou odezvu by asi tato opětná rekonstrukce přinesla.

Otázka skutečného založení a vzniku hradu Lopata je v tomto příspěvku řešena na úrovni hypotéz, které mohou být potvrzeny nebo naopak vyvráceny jedině na základě nových zkušeností získaných z výzkumů hradů a studia písemných pramenů. Metoda datace podle rozboru hradní dispozice na základě typologického měřítka byla v minulosti až příliš přeceňována. Jak aktuální může zase být někdejší názor historiků na architektonicko-stavební skladbu hradu, ukážou teprve budoucí výzkumy.²⁴⁾ Jedině komplexně zpracované poznatky o všech hradech na našem území mohou přinést přesný obraz skutečného vývoje českých hradů. Proto nelze chápat rozbor hradní dispozice vzhledem k dnešním poznatkům jako směrodatný a tímto získaný názor na časové zařazení hradu jako definitivní.

Středověké nálezy keramiky z hradu Lopata pocházející převážně z jeho zánikového horizontu – z první třetiny 15. století. Nálezový soubor zatím neobsahuje reprezentativní zastoupení keramiky z doby před polovinou 14. století, která by mohla jednoznačně posunout stáří hradu. Sporadické nálezy starší keramiky se nemusí vztahovat k době existence hradu. Lopatská skála

mohla plnit funkci strážště již v mladší fázi šlechtické kolonizace blízkého okolí, které tvořilo úzké spojovací pásmo mezi historickou sídelní oikumenou staroplzeňskou a jižním Rokycanskem (Anderle – Nováček 1990, 251). Další rezervy v řešení otázky vzniku hradu se dají spatřovat v dosud kompletně nezpracované pramenné základně, které bude nutno věnovat v budoucnosti více pozornosti v širších souvislostech.

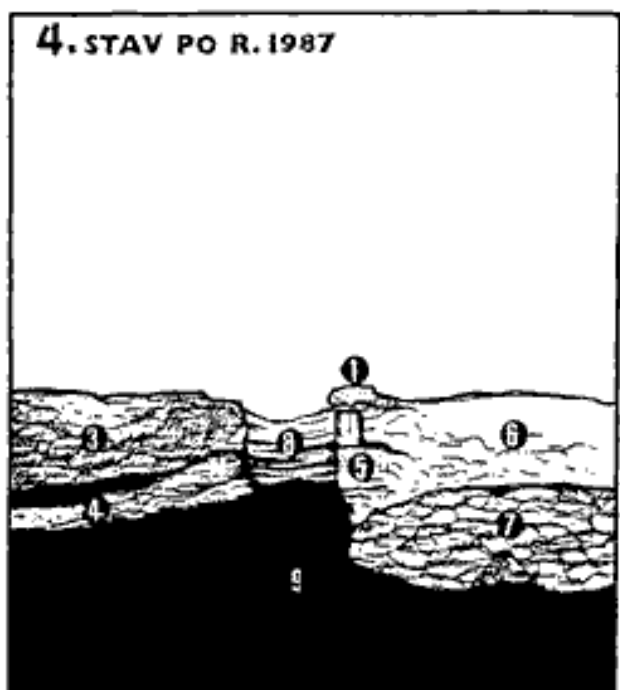
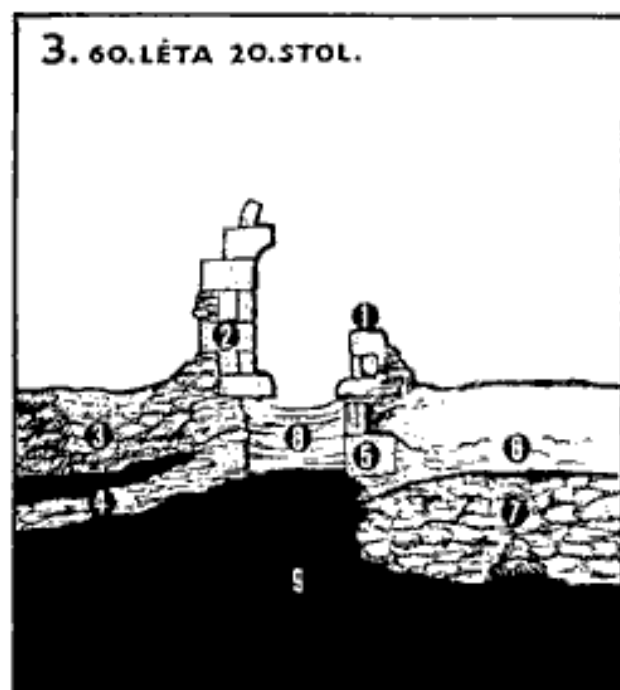
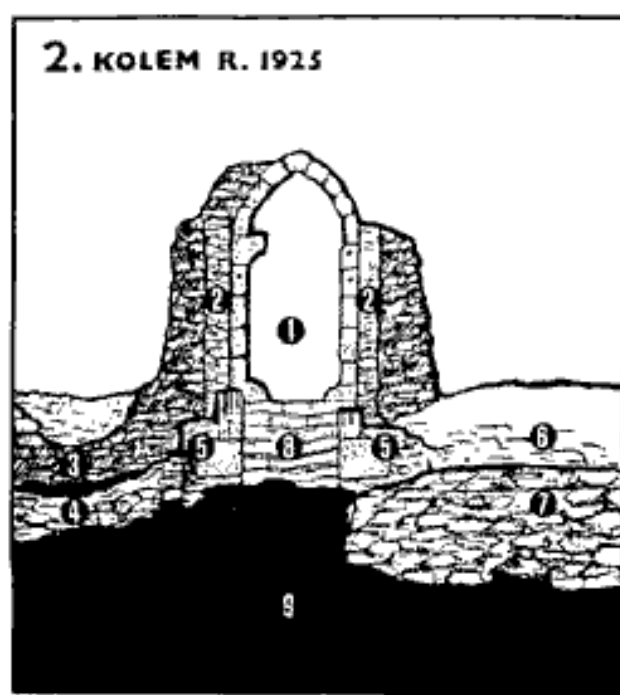
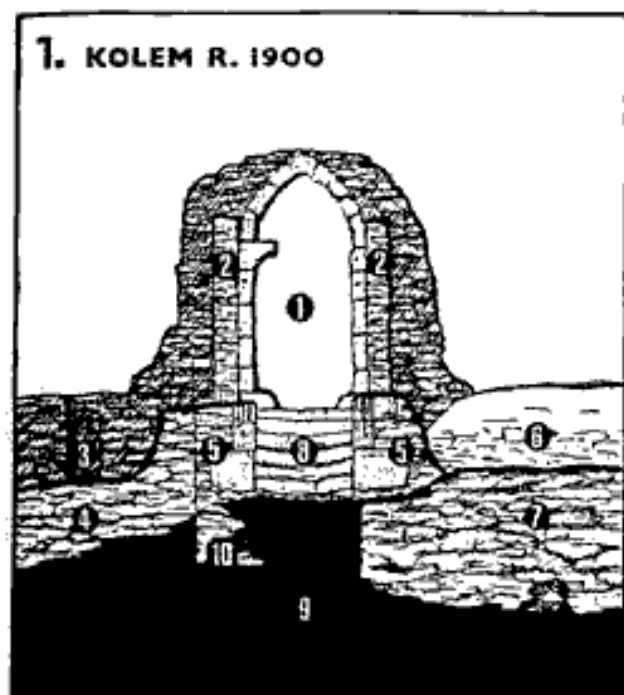
Objektivnost metody stanovení doby vzniku hradu na základě porovnávací metody lopatského portálu s portály typově příbuznými, je sice podporována jednak zvýšenou koncentrací těchto staveb na plošně nevelkém území, v zásadě v těsné blízkosti nepomuckého klášterního majetku, tak i podobným morfologickým vypracováním, což svědčí o možnosti vlivu či působení jedné stavební hutě, ale nelze zde bezpečně prokázat vliv hutě nepomucké,²⁵⁾ která, jak tomu nasvědčuje majestát Karla IV. z roku 1356 nevyvíjela zřejmě již od druhé poloviny 14. století vlastní stavební činnost.²⁶⁾

Oprávněnost všech výše naznačených směrů úvah o době vzniku hradu Lopata bude tedy ještě nutné prokázat na základě náročného metodologického přístupu ke všem dostupným důkazním materiálům. Je samozřejmě, že tomuto úsilí by nejlépe napomohly usilovné terénní práce konané v rámci soustavného archeologického průzkumu, které by také osvětlily ostatní důležité otázky týkající se podoby předhradí a významu některých zemních prací v podhradí z doby dobývání hradu v roce 1432.²⁷⁾

Poznámky:

1) Okres Plzeň-jih, katastrální území Milínov, 440 m nad mořem. 2) Hrad byl v říjnu r. 1432 obležen a dobýván až do února 1433. Vyhladovělí obránci hrad zapálili a uprchli. 3) Při výzkumu hradu F. X. Francem bylo nalezeno mnoho stavebních pískovcových prvků, které se nedochovaly. 4) Sběrka negativů národopisného muzea v Plzni, heslo Negativy venkov. 5) Lopatská skála byla osídlena již od neolitu (5 000 let př.n.l.). 6) Výkopem byly zcela rozrušeny zbytky mostní věže. 7) F. X. Franc pracoval jako zahradní architekt ve Valdštejnových službách na zámku Kozel. Později se stal tajemníkem městského muzea v Plzni. 8) F. X. Franc zakreslil prehistorické nálezy z Lopaty do čtyř tabulí. Další dvě tabule jsou věnovány situačním plánekům hradu s přílehlým okolím. Středověké nálezy zdokumentovány kresebně nebyly. 9) První zpráva popisuje výzkumy v oblasti řeky Úslavy a byla určena pro hraběte Valdštejna. Druhá zpráva popisuje výzkumy prováděné na Plzeňsku a Rokycanskem. Určena byla pro plzeňské muzeum. 10) Roklí je míněn příkop do horního hradu. 11) Mostní věž stála na skalce před dnešním příkopem. Nejsou z ní zachovány žádné pozůstatky. 12) Míni se tím nádvoří. 13) Prostor kolem příkopu do horního hradu. 14) Francův výraz pro restauraci. 15) Prostor kolem bran byl zasypán destrukcí asi do výše dvou metrů. 16) Zde zůstaly po obou stranách hradní brány masivní kamenné patky. Další patky byly objeveny v sekundární poloze. 17) Anderle – Nováček (1990, 257) předpokládají souvislost osídlení se stopami po rýžování zlata. 18) Francův výzkum prehistorie na lopatské skále citelně narušil středověké objekty. 19) Pasport nemovitých památek okresu Plzeň-jih. Lhal s Heroutovou nedatují v pasportizaci konkrétně portály,

Obr. 4 – Lopata. Sekvence stavu portálu.

Legenda: 1 – portál, 2 – výběhy zdí chodby, 3 – hlavní hradební zeď, 4 – parkánová zeď, 5 – dolní portál, 6 – sutiny hranočové věže, 7 – parkánová zeď věže, 8 – schodiště, 9 – skála, 10 – zbytek zdiva mostní brány.

ale stavby jako celek. 20) Mencl datuje portál přibližně do čtyřicátých let 14. stol., Líbal – Heroutová až do let padesátých (*pasport Plzeň-jih*). 21) Mencl datuje tento portál k roku 1320 (*Mencl 1960, 122*), Líbal a Heroutová datují stavbu kostela do 40. let tohoto století. Podle nápisu na zdi kostela pocházejícího z konce 17. století byl kostel postaven roku 1351, jiný letopočet na kruchtě udával rok 1341 jako rok založení (*Podlaha 1908, 323*).

22) Mencl datuje portál na počátek 40. let 14. století (*Mencl 1960, 122*), Líbal a Heroutová ke konci 40. let (*Pasport Plzeň-jih*). 23) Líbal – Heroutová datují výstavbu kostela do třetí čtvrtiny 14. stol. (*Pasport Plzeň-jih*). 24) Starší literatura (Bodo Elhard, viz *Menclová 1972, I, 5*) o hradech vyslovuje názor o tom, že architektonická skladba hradu je souhrn nahodilostí, vyplývajících z konfigurace terénu a daných možností

a tak nelze vždy hledat v dané stavbě typ závislý na dobovém výtvarném projevu. 25) Líbal předpokládá za základ typově ucelených souborů západočeských vesnických kostelů vliv arcibiskupské stavební hutě na Horšovskotýnsku (Líbal 1984, 139). 26) Tento předpoklad potvrzuje královský majestát Karla IV. z roku 1356, kterým přikazuje Karel IV. svému staviteli Vitu Hedvábnému, aby opravil mimo jiné kláštery také klášter nepomucký (Berndorf 1929, 24). Stavební práce nejspíš prováděli najatí kameníci, kteří dodržovali určitá specifika a řád nepomucké hutě. Nedá se předpokládat, že by tuto činnost prováděli přímo bratři a konvři (Měřinský 1985, 386). 27) Výzkumem z let 1882–1888 bylo prokopáno především jádro hradu na horní skále, přičemž byly nálezy středověké vrstvy převážně zničeny. Výzkum se téměř nedotkl předhradí, jehož podoba není zcela jasná. V předhradí a kolem hradu je dodnes patrné velké množství zemních prací, vztahujících se snad k dobývání hradu v roce 1432–33, ale jejich interpretace není zatím uspokojivá.

Literatura:

Anderle, J. – Nováček, K. 1990: Zaniklý středověký sídelní komplex Neslvy. *Archeologia historica* 15, 251–259. Brno; Bělohlávek, M. a kol. 1985: Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha; Berndorf, A. 1929: Klášter pod Zelenou Horou. Plzeň; Durdík, T. 1984: České hrady. Praha; Emler, J. 1876: Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Prag; Franc, F. X. 1890: Štáhlauer Ausgrabungen. Překlad v archeol. expozitufě Plzeň. Franc F. X. 1906: Přehled nalezišť v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy. Opis v archeol. expozitufě Plzeň. Heber, F. A. 1846, Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser IV. Prag; Hojda, J. – Pešek, Z. 1979: Feudální rozdrobenost na základě berního rejstříku 1379. *Historická geografie* 18, 103–163. Praha; Hostaš, K. – Vaněk, F. 1899: Soupis památek

historických a uměleckých v politickém okrese klatovském VII. Praha; Hostaš, K. – Vaněk, F. 1907: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese přeštickém XXV. Praha; Charvátová, K. 1985: Význam cisterciáckého řádu pro osídlení Čech. *Archeologia historica* 10, Olomouc; Konečný, L. 1977: Dosavadní výsledky archeologického průzkumu hradu Obřan u Brna. *Archeologia historica* 2, 229–238. Brno; Kolektiv 1984: Dějiny českého výtvarného umění. Praha; Kovář, J. 1958: Plzeňské portály. Plzeň; Kuthan, J. 1983: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách. Praha; Lábeč, L. 1928: Hrad a osada Látice. Plzeň; Líbal, D. – Heroutová, J. (spol. Horyna) 1979: Paspport památkových objektů okresu Plzeň-jih a Klatovy, SÚRPMO Praha; Líbal, D. 1984: Urbanistický i architektonický fenomén středověkých západních Čech, *Minulost Západočeského kraje XX*, 133–144. Plzeň; Menclová, D. 1972: České hrady I, II. Praha, 1. vydání; Mencl, V. 1960: Vývoj středověkého portálu v českých zemích. *Zprávy památkové péče* 10. Praha; Mencl, V. 1961: Plzeň. Sedm kapitol z její výtvarné minulosti. Plzeň; Mencl, V. 1968: Výtvarný vývoj středověkých omítek. Praha; Měřinský, Z. 1985: Církevní instituce na Moravě a jejich úloha ve vývoji hospodářství a osídlení od 10. stol. do předhusitského období. *Archeologia historica* 10, 375–393. Brno; Podlaha, A. 1910: Posvátná místa království českého I. Praha; Podlaha, A. 1908: Posvátná místa království českého IV. Praha; Poche, E. a kol. 1978–82: Umělecké památky Čech I–IV. Praha; Profous, A. 1949, 1951: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny II, III. Praha; Rudle, J. 1927: Nová doba z 27. července. Plzeň; Sedláček, A. 1905: Hrad, zámky a tvrze království Českého XIII. Praha; Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník historický království českého. Praha; Struhár, A. 1977: Geometrická harmonia historické architektury na Slovensku. Bratislava; Wirth, Z. 1957: Umělecké památky Čech. Praha.

Vysoké Sedliště

P. Rožmberský

Od města Plané (okr. Tachov) 4,5 km na jihovýchod se na návrší rozkládá ves Vysoké Sedliště s kostelem sv. Václava. Okolo roku 1957 vyhořela kostelní věž a od té doby zůstává smutnou dominantou okolního kraje. O panském sídle ve Vysokém Sedlišti se základní souhrnné práce o těchto objektech nezmiňují, ale na základě dějin vesnice, zpracovaných v tomto příspěvku, je jeho existence zřejmá.

Nejstarší zprávy o Vysokém Sedlišti, které se prvotně jmenovaly Sedlec, se dochovaly v souvislosti se zdejší kostelem. V letech 1358 a 1362 vykonávali podací právo v Sedlci Beneda ze Svojšína a Přibík z Vřeskovice. Ve druhém případě jsou nazýváni poručníky sirotků Vítk a Bedřicha z Brodu (LC I/1, 50, 178). Roku 1365 byli podacími pány v Sedlci Pešek z Brodu a „Gunberti de Baczow“ (LC II/2, 69) a v roce 1370 zde dosazoval farář Pešek z Brodu sám (LC II, 22–23). Zdá se, že Sedlec nebo jeho část byl držen k sousednímu Brodu, kde se někdy před polovinou 13. století usadila vedlejší

větev Vítkovců erbu růže (Sedláček 1905, 195). Není vyloučeno, že některý z brodských pánů vystavěl kostel sv. Václava a usadil se na Sedlci. „Gunberti de Baczow“ bude Humprechtem z Kočova (1359–1403), vlastním roku 1379 blízké vsi Kočov, Klíčova a Ústí (Sedláček 1905, 194; Emler 1876, 25).

V berním rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379 se ve stříbrském okrsku vyskytuje vesnice Sedlec patřící blíže neurčeným Rackovi a Ješkovi (Emler 1876, 28). Obecně je tato zpráva vztahována k farní vsi Staré Sedliště na Tachovsku (např. Sedláček 1905, 107), hlavně v souvislosti s tím, že se roku 1367 pře Racek z Tisové seděním v Sedlišti (Procházka – Úlovec 1990, 144). Z. Procházka a J. Úlovec v dodatcích ke svým Hradům, zámkům a tvrzím okresu Tachov (1991, 309) upozorňují, že zprávy ze 14. století o Starém Sedlišti se mohou týkat Vysokého Sedliště. Domnívám se, že to platí právě o zprávě z roku 1379, neboť Vysoké Sedliště bylo v pramenech 14. století výhradně, v 15. století ještě občas

nazýváno Sedlec, zatímco Staré Sedliště téměř vždy Sedlištěm (srovnej Profous – Svoboda 1957, 28; Friedrich 1944, 61 n.). Vysoké Sedliště bylo tedy roku 1379 v majetku blízce neznámých osob jménem Racek a Ješek.

V roce 1382 vyměnil Ješek Kozihlava z Pnětluk hrad Třebel s vesnicemi Bobanov a Hostičkov a s díly vsí Zlivi, Splže, Kořenu a Sedlec spolu s třemi čtvrtinami patronátu s Rackem ze Švamberka za jeho zboží na Klatovsku (Sedláček 1905, 131; Dunder 1845, 222; Senft 1932, 36–37). Roku 1379 „pan Kozihlav“ platil však daně jen z částí vsí Splže, Kořenu a Hostičkova (Emler 1876, 26); část Sedlec tedy získal mezi lety 1379 a 1382 pravděpodobně od výše jmenovaných Racka nebo Ješka. Podle A. Sedláčka (1908, 793) drželi Sedlec roku 1405 Hynek z Křinova a roku 1435 Hynek z Újezdce, praotec těch, kteří se pak nazývali Sedlečtí z Újezdce. Můžeme předpokládat, že Vysoké Sedliště bylo majetkově sjednoceno, neboť při prodeji třebelského panství v roce 1410 již Sedlec není připomínán (AC XXXVII, 1031). Z tohoto rodu pocházel patrně i Sezema ze Sedlec, jehož vdova Anna z Křinova je připomínána okolo roku 1460 (Profous 1949, 400). Sedlečtí z Újezdce žili ve Vysokém Sedlišti. Již první z nich Hynek se roku 1435, když presentoval nového faráře do zdejšího kostela, psal seděním na Sedci (LC X, 241).

V roce 1486 zažaloval Bohuslav z Újezdce bratry Šlíky, že mu mocí učinili škodu na jeho majetku v Sedci, dokud byl v jeho držení a spálili mu pět poddanských dvorů a šestý dvůr farářský s kostelními klenoty, za což požadoval náhradu 200 hřiven stříbra. Bohuslav je ve sporu nazýván z Újezdce, z Újezda, nebo ze Sedlec. Šlíkové se bránili tak, že svědecky dokazovali účast Bohuslavova bratra Buška na vypalování a drancování jejich vesnic v Loketskú v době nepřátelství Šlíků a pánů z Plavna (r. 1474). Jeden ze svědků také vypověděl, že služebníci Bohuslava ze Sedlec mu vzali dobytek, který si na přimluvu pána z Plavna mohl nakonec vyzvednout v Sedci u pana Bohuslava. Také Bohuslav předvedl svědky, kteří svědčili o vypálení své vsi, tedy Vysokého Sedliště. Z jejich výpovědí jde najevo, že se tak stalo před osmi lety, roku 1478. První svědek, Ambrož ze Sedlec, „censita paně Gřizuov“: Bylo nás od pánů Šlíků spáleno pět - Kub Štob z Týnce, Jakub Hnát z Kočova, Vávra starý rychtář z Dolů, Jíra syn Hošlálkův a šestý dvůr kněžův. V ty časy můj pán, Bušek z Újezda, Šlíkům neškodil. A Bohuslav, bratr pana Buška, nebyl doma a vrátil se domů až po tom spálení. Druhý svědek, Jíra ze Sedlec, také paně „Gryzuov“ censita, vypovídal jako Ambrož, až na to, že říká o Šlicích, že vypálili dvory „tu v Újezdě“. Z celého sporu vyplývá, že se vypalovalo v Sedci; v zápisu svědecký došlo zřejmě k omylu v souvislosti s predikátem majitelů vsi. Třetí svědek Kub z Týnce, censita pana Buška z Žeberka a z Plané, čtvrtý svědek Jakub Hnát, censita pana Jana Kocovského a pátý svědek Vávra z Dolů, censita Felichův z města Stříbra, vypovídali obdobně. Poslední, šestý svědek Vávra ze Sedlec, paně „Gryzuov“ úročník, vypověděl: V ty časy jsem u pana Buška z Újezda byl, když páni Šlíkové ves Sedlec vypálili. Pan Bušek s nimi nic neměl ani jim neškodil. A pan Bohuslav, bratr pana Buška, v ty časy u pana Zdeslava ze Šternberka na službě byl a vrátil se týden před vánocemi, již po spálení. Pan Bušek v ty časy měl jen jediného koníka, na němž jezdil a měl jen tři

pacholky – pohoniče, nádvořníka a oráče (Friedrich 1944, 61–66).

Z uvedených svědecký vyplývá, že majitelem vysokosedlištského statku by v roce 1478 Bohuslav z Újezdce s bratrem Buškem, který sloužil v vyššího panstva (také Bohuslav z „Cetlic“ byl r. 1476 purkrabím na hradě Boru – viz. Sedláček 1905, 109). V době sporu, roku 1486, již Vysoké Sedliště nebylo v jejich majetku; ví se, že Bušek a Bohuslav Sedlečtí z Újezdce drželi později svatopolské klášterství u Opočna a že Bohuslav zastával od roku 1487 funkci hejtmána Pražského hradu, pak vyšehradského a zvíkovského purkrabí. Bušek žil začátkem 16. století v Domažlicích (Sedláček 1904, 755). Z šesti uvedených svědků žili v době sporu již tři v okolních vesnicích. Zbývající tři svědci žili nadále ve Vysokém Sedlišti a byli poddanými „paně Gřizuov“ či „Gryzuov“. Tuto osobu, patrně posledního majitele samostatného statku, se nepodařilo identifikovat. Dalším poznatkem ze svědecký je existence panského dvora s třemi pacholký. Panský dvůr, kde bylo s největší pravděpodobností také sídlo bratrů Buška a Bohuslava a kde se cítili „doma“, nebyl útokem Šlíků dotčen. Zdá se, že by dvůr se sídlem nebyl tak snadnou obětí jako poddanské dvory; mohl být převážně z nespálního materiálu a proto i hájitelný.

Podle A. Sedláčka (1908, 793) patřilo Vysoké Sedliště roku 1522 Štěpánovi Pluhovi z Rabštejna, majiteli blízkého statku Kočova (Sedláček 1905, 194), jehož se stalo součástí. Z tohoto období se v kostele sv. Václava spatřuje náhrobní kámen s již nečitelným opisem, avšak s rozpoznatelným rokem a erbem. Náhrobník byl zhotoven roku 1581 a na štítu erbu je vyobrazen lev. Na přílbě s točnicí vyrůstá jako klenot totéž znamení. Z asi desítky rodin s tímto znakem, uváděných v Sedláčkově a Králově heraldických pracích, není zatím možné ani jedno jméno vztáhnout ke Kočovu či Vysokému Sedlišti a tak také tato osoba vyššího stavu pohřbená v kostele sv. Václava zůstává zatím neznámou. V té době patřil Kočov se Sedlištěm Gryspekům z Gryspachu (Sedláček 1905, 195). Roku 1601 se mluví o vsi Vysokém Sedlišti (tak nazývána od poloviny 16. století) s poplužním dvorem (Profous – Svoboda 1957, 28) a v roce 1602 Gryspekové prodali kočovský statek (se Sedlištěm) Bedřichovi Šlíkovi z Holiče na Hauštejně a Plané. Od té doby bylo Vysoké Sedliště součástí plánského panství (Sedláček 1905, 195).

Panské sídlo ve Vysokém Sedlišti zřejmě dále přetrvávalo. Nasvědčuje tomu zmínka A. Sedláčka (1905, 191), že sestra Bedřicha Šlíka panna Kateřina žila na Vysokém Sedlišti, kde roku 1609 zemřela. Vypovídá o tom nápis na víku její rakve v plánském městském kostele – urozená panna Kateřina Šlíková, hraběnka z Pasaunu, z Weisenkirchen, na Hauštejně a Vysokém Sedlišti, ... zemřela na Vysokém Sedlišti 22. října 1609, v 59 letech. Neprovdaná Kateřina odkázala určité sumy kostelu v Plané a v Sedlišti; k posledně jmenovanému odkázala též krávu (Senft 1932, 135). Je možné předpokládat, že hraběnka Kateřina bydlela na určité úrovni. Sídlo ve Vysokém Sedlišti asi 100 let nebylo užíváno k bydlení vrchnosti a zdá se pravděpodobné, že bylo pro pobyt hraběnky náležitě upraveno. Jinou otázkou je, proč hraběnka nebydlela společně s bratrem v pohodlném a rozsáhlém zámku v Plané. Zdá se, že Kateřině bylo

Sedliště vykááno jako jakýsi úděl v rámci plánského šlikovského panství.

Koncem léta roku 1647 postihla Vysoké Sedliště pohroma. V jeho těsném sousedství se v souvislosti s bitvou u Třebele rozkládal velký opevněný švédský tábor, ukončený pěticípou šancí na severním okraji intravilánu vsi a v Sedlišti byl ubytován švédský generál Reichs. Situace je zachycena na soudobé rytině, kde je ves zachycena celkem věrně, ovšem bez kostela a panského dvora (srovnej *Rožmberský 1992, 30–31*). Po bitvě bylo Vysoké Sedliště (a také nedaleký Týnec) označeno jako „total ruinier“, kostel sv. Václava byl zříceninou, kterou dala v roce 1650 vrchnost alespoň přikrýt, aby bylo zdívo ochráněno před nepřízní počasí (*Senft 1932, 195*). Generál Reichs byl patrně ubytován v bývalém panském sídle ve vysokosedlišťském dvoře, o jehož stavu nejsme informováni.

Podle berní ruly bylo v roce 1654 ve Vysokém Sedlišti 10 sedláků a 5 chalupníků (*Daskočil 1953, 439*). Necelých 500 m na jihovýchod od staré farní vsi postupně vznikala nová ves, nazývaná Dolním Sedlištěm. G. Hofmann (1979, 516) uvádí, že vznikla z rozdělení panského dvora a podle zápisů v pozemkových knihách datuje její pozvolný vznik do let 1654–1677 a dále upřesňuje vznik nové vsi do doby těsně před rok 1671. Zdá se, že i vrchnostenský dvůr byl v závěru třicetileté války silně poškozen a asi jen provizorně opraven, již s úmyslem jej zrušit. Dvůr byl definitivně zrušen v roce 1675 a robotní povinnosti poddaných byly převedeny na peněžní a obilní dávky (*Senft 1932, 320*).

Od roku 1655 byli majiteli plánského panství (a tedy i Sedliště) hrabata Sinzendorfové (*Sedláček 1905, 192*). Poničený kostel sv. Václava poklesl na filiálku brodského kostela, ale roku 1704 jej dala Anna Františka Sinzendorfová nově postavit a vzápětí byla stavebně obnovena také stará fara (*Senft 1932, 364*). Z autopsie vyplývá, že kostel je jednolitou barokní stavbou a ze starého kostela se až na náhrobník (viz výše) nic nedochovalo.

Objekty panského dvora v Sedlišti však dále stály a vrchnost se je snažila využít tak, že z nich obhospodařovala ve vlastní režii pozemky, které nejspíše nestačili obdělávat poddaní. Při tvorbě tzv. tereziánského katastru byl totiž ještě v letech 1749 a 1753 na panství Planá přiznáván dvůr Vysoké Sedliště s rustikálními pozemky. V konečném elaborátu tohoto katastru, který poprvé zdaňoval také vrchnostenský majetek (panské dvory), se vysokosedlišťský dvůr již neobjevuje (*Kolektiv 1970, 339*). Byl zřejmě definitivně zrušen, neboť J. Schaller (1788, 180) jej ve své Topografii v odstavci věnovaném Vysokému a Dolnímu Sedlišti nepřipomíná. J. G. Sommer (1838, 222) v obdobném díle uvádí ve Vysokém Sedlišti 24 domů, kostel sv. Václava, faru, školu a zrušený vrchnostenský dvůr. U Dolního Sedliště se 17 domy připomíná, že jde o dominikální ves založenou na pozemcích emfiteutizovaného vysokosedlišťského dvora.

K lokalizaci bývalého vrchnostenského dvora, v jehož areálu můžeme oprávněně předpokládat panské sídlo a o jehož poloze se ve vsi, po druhé světové válce osazené novým obyvatelstvem, nedochovala žádná povědomost, významně přispěla informace získaná E. Senfem (1932, 195) v plánském zámeckém archivu: v roce 1651 byla odklizená šance u vysokosedlišťského dvora. Podle již zmíněné rytiny víme, že se šance

rozkládala v těsném severním sousedství vsi. Na severním nejvyšším okraji vesnice stojí také kostel sv. Václava. Na mapě stabilního katastru přiléhá na severozápadě ke kostelu větší pozemek, nesoucí číslo 1 (kostel se hřbitovem je označen číslem 2, přiléhlý dům má č. 3, další domy v řadě 4, 5, 6, 7 atd.). Parcely okolo pozemku č. 1 nesou čísla 708, 767, 766, a 768. Zdá se, že číslování parcel vzniklé ve druhé polovině 18. století mělo určitý systém. Vždy se začínalo číslovat tak, že číslo jedna obdržela zastavěná parcela, často na okraji vsi, a číslování postupovalo tak, že číslo 2 dostala sousední usedlost, č. 3 další usedlost atd., a když byla očíslována vesnice, pokračovala číselná řada plynule na polních a lučních parcelách. V některých případech se začalo číslovat od panského dvora.

Zdá se, že číslování ve Vysokém Sedlišti zachytilo ještě stav, kdy panský dvůr stál. Byl označen číslem jedna a toto číslo podrželo jeho místo i po odstranění všech zbytků dvorských staveb. Dnes východní část parcely č. 1 a parcelu č. 768 (kde na katastrální mapě je znázorněn jakýsi terénní útvar, snad zbytek švédské šance) zaujímá rozšířený hřbitov. Na západní části parcely byla v době průzkumu louka.

Již někdy ve 13. či v první polovině 14. století se mohl v souvislosti se vznikem kostela sv. Václava usadit ve Vysokém Sedlišti některý z brodských Vitkoviců. Ve druhé půli 14. století došlo k rozdělení majetku v Sedlišti na dva díly a k častému střídání jejich majitelů. Větší část

Vysoké Sedliště na mapě stabilního katastru z r. 1838. Číslo 1 zvýrazněno.

s třemi čtvrtinami patronátního práva příslušela po nějaký čas k panství hradu Třebele, ale někdy na počátku 15. století byly oba díly spojeny, nejspíše vладыky z Křínova, od nichž získali Sedlišť asi působením přibuzenských svazků vладыkové z Újezdce. Ti zde žili nejméně po dvě generace a podle svého nového působitě se nadále nazývali Sedleckými z Újezdce. Za jejich zdejšího působení nelze pochybovat o tom, že v Sedlci – Sedlišti existoval panský dvůr se sídlem. Jeho obranyschopnost evokuje fakt, že při útoku Šliků na Sedlec v třetí čtvrti 15. století nebyl postižen. Zdá se, že ještě několik desítek let poté bylo Sedlišť samostatným statkem, ale v první čtvrtině 16. století bylo připojeno k panství Kočov a spolu s ním na počátku 17. věku k panství Planá. Zdá se být téměř jistým, že staré panské sídlo v poplužním dvoře bylo pak opraveno a přizpůsobeno k bydlení sestry majitele panství Planá. Tato krátká epizoda byla poslední etapou v životě vysokosedlišského sídla, kdy v jeho zdech žila osoba vyššího stavu (nepočítáme-li ubytování generála Reichse v závěru třicetileté války). Dvůr a sídlo byly asi v souvislosti s bitvou u Třebele silně poškozeny. Po polovině 17. století nastává dlouhé období rušení vrchnostenského dvora, z jehož pozemků vznikla nová ves Dolní Sedlišť. Přesto stále přetrvával, někdy okolo roku 1770 obdržel číslo 1, ale v roce 1838 byly již objekty dvora a sídla na výšině na severním okraji vsi Vysokého Sedlišť v sousedství kostela zcela zlikvidovány.

Jen s obtížemi se podařilo (i když zůstává možnost omylu) určit místo, kde poplužní dvůr se sídlem stával.

K podobě panského sídla ve Vysokém Sedlišti není možné se za současného stavu poznání blíže vyjádřit. K dalšímu zjištění ohledně zdejšího sídla by mohly přispět případně zemní práce v inkriminovaném místě nebo nové archivní objevy.

Literatura a prameny:

- AČ – Archiv český (edice); Doskočil, K. 1953: Berní rula 2 – popis Čech r. 1654 I. Praha; Dunder, J. 1845: Království české staticky polohopisně popsané I. Praha; Emler, J. (editor) 1876: Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379. Prag; Friedrich, G. (editor) 1944: Desky dvorské Království českého VIII. Praha; Hofmann, G. 1979: Nové osady na panství Planá u Mariánských Lázní. Zpravodaj Místopisné komise ČSAV XX, 516–523. Praha; LC – Libri confirmationum (edice); Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách ... II. Praha; Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách... IV. Praha; Procházka, Z. – Úlovec, J. 1990, 1991: Hrady, zámky a tvrze okresu Tachov 2, 3. Tachov; Rožmberský, P. 1992: Bitva u Třebele roku 1647. Hláska III, 29–32. Plzeň; Sedláček, A. (Sěk.) 1904: Sedlecký z Újezdce, Ottův slovník naučný XXII, 755–756. Praha; Sedláček, A. 1905: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. Praha; Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník historický Království českého. Praha; Senft, E. 1932: Geschichte der Herrschaft und Stadt Plan I. Plan, 2. doplněné vydání; Schaller, J. 1788: Topographie des Königreichs Böhmen IX. Prag – Wien; Sommer, J. G. 1838: Das Königreich Böhmen...VI. Prag.

Dvě tvrze v zaniklých Višňovicích

J. Hrnčíř

Ves Višňovice (Višňovice) náležela ve 2. polovině 14. století k rožmberskému panství choustnickému Oldřicha z Rožmberka. Jako „villa Wissnyewicz“ ji poprvé uvádí Urbář zboží rožmberského z roku 1379 (*Tuhlák 1880, 19; Sedláček 1885, 79; Šimák 1938, 1161*). Podle tohoto urbáře obsahovala 8 lánů platicích ročně po 40 groších s poznámkou, že tamtéž platili pánovi z jakéhokoliv lánu ročně po 18 groších (*Tuhlák 1880, 19*).

Ves patrně vznikla na území, které obdržel okolo roku 1200 rod zavlnuté stěly, kterému Palacký dal jméno Benešovič, poněvadž mezi jeho členy bylo několik Benešů. Tento rod osídlil úzký podélný pruh území v tehdy pomezím pralesi od Svidníku (u Černovic) až po prameny Jihlavy na moravské hranici. Usídlil se na novém hradě Kamenici (nad Lipou) a svými many a služebníky osadil hvozdy ještě ve 13. století pusté. Odštěpením od hlavní větve vznikaly zde vладыcké rody téhož erbu, např. ze Štítého, ze Lhoty aj. (*Šimák 1938, 1162*). Že osídlili i území okolo zaniklých Višňovic, o tom svědčí i názvy okolních vesnic, které patrně nesou jména svých zakladatelů (Dobešov, Benešov, zaniklý Benešovec, tj. Benešov menší, Těmice, tj. Těmina Kamenice), i když v případě Benešova se domnívá M. Schäferová (*1948, 24*), že nese jméno po Benešovi z Choustníka, erbu žebříku,

který je uváděn v letech 1252–1262 jako majitel nedalekého (10 km vzdušnou čarou) hradu Choustníka a je také znám, že dával osadám své jméno. Samo jméno Višňovice vzniklo zpodstatňující příponou *-ice* z adjektiva višňová, tzn. ves nebo stráň, kde rostlo mnoho višní (*Profous – Svoboda 1957, 557*).

Višňovice nebyly totožné s částí vsi Višňové mezi Dírou a Kardašovou Řečicí v tábořském okrese, jak soudil A. Sedláček (*1908, 962*). Višňová se dostala k Choustníku teprve po r. 1384, neboť v Urbáři rožmberském se nenalézá. Višňová byla původně kolébkou vладыků Višňovských z Višňové, kteří tu seděli ještě v 16. století (*Sedláček 1885, 91*). Višňovice však byla ves jiná, později zaniklá (*Domečka 1930, 114–115*).

Podruhé se Višňovice připomínají jako Višňovice r. 1441 v rozhodné výpovědi Hynka Krušiny ze Švamberka, hejtmána Plzeňského kraje, ve sporech Oldřicha z Rožmberka s Tábořskými (*Rynešová 1932, 184, list č. 202*): ... Brali ve Višňovicích. To jsou pobrali Tháboři v Višňovicích, když sú na Trěkově zboží (Mikuláš Trěka z Lípy – pozn. JH) brali, ještě Svojsje (Svojsje ze Zahrádky, hejman tábořských polních vojsk – pozn. JH) byl hajtmancem na poli. Item jakož žalují, že bychom v Višňovicích rychtáři z Svatavy (Svatava, dodnes stojící

ves 3 km SZ od zaniklých Višňovic – pozn. JH), Nohovi z Višňovic, jim pobrali etc., o tom nic nevíme. ...O Martinovi z Svatavy vybil truhlu a tu vzeli bratru jeho sukni šerý s opásáním, kord i kuklu. Item Nohovi Janovi z Višňovic vzeli tudíž samostřel, kuši, opásanie, hever anebo kryk, šípy s túlem i hulstry; a když jest k tomu Svojší napomínal, proč, aby mu to zase vrácono bylo, tu Svojše k tomu zbil i s těmi, kdož jsú s nimi byli, nekřesťansky. Item Vítovi z Višňovic vzeli sekyře, dvě brusy, kosu, kladivo na kovadlnici a plátno. Item Kubovi odtudž vzeli sukni, rubáš šerý, sádlo; na to vše odpor již svrchu psán jest. Item pán pokládá, Thábofi pobrali u Višňovicích, že tu Svojše haitman byl; ...

B. Ryněšová, držice se Sedláčka, však ztotožnila tuto ves s Višňovou u Kardašovy Řečice.

Naposledy se Višňovice uvádějí k r. 1533, kdy Oldřich Mezenský z Mezného ve svém posledním pořízení, 8. prosince 1533, odkázal Oldřichovi ml. Mezenskému z Mezného tvrz Mnich se dvorem poplužním a ves, dvůr pustý Branku, díl vsi Bořetína (Borzietin), jeden dvůr kmecí v Bozděchově (Boztiechow) a vše, co měl ve vsi Višňovicích (wes Wisniewy – Sedláček 1885, 270 podle DZ 6, H 7).

Později ves Višňovice zanikla a místo, kde stávala, zarostlo lesem, který splynul s lesem po ní ve 14. století pojmenovaném Višňovským a r. 1597 Višňovicemi. Tohoto roku se při prodeji černovického panství Petra Voka z Rožmberka Magdaleně Malovcové z Lisova připomíná už jen les a nikoli vesnice (Bilek 1883, 850 podle DZ 159, A 27; Domečka 1930, 115). R. 1721 se ten les nazývá lesem Višňovým nebo Višňovcem a říká se o něm, že sahá od božejovské cesty a těmické porostliny na hraničnou cestu až do spáleniště (Domečka 1930, 115 podle DZ 159, F 415). Ještě v minulém století se jmenuje les Višňovicemi. L. Domečka (1930, 115) vzpomíná, že jeho dědeček mu vyprávěl, že viděl v lesích panství

černovického ještě zbytky zdí ze stavení zaniklé vsi Višňovic.

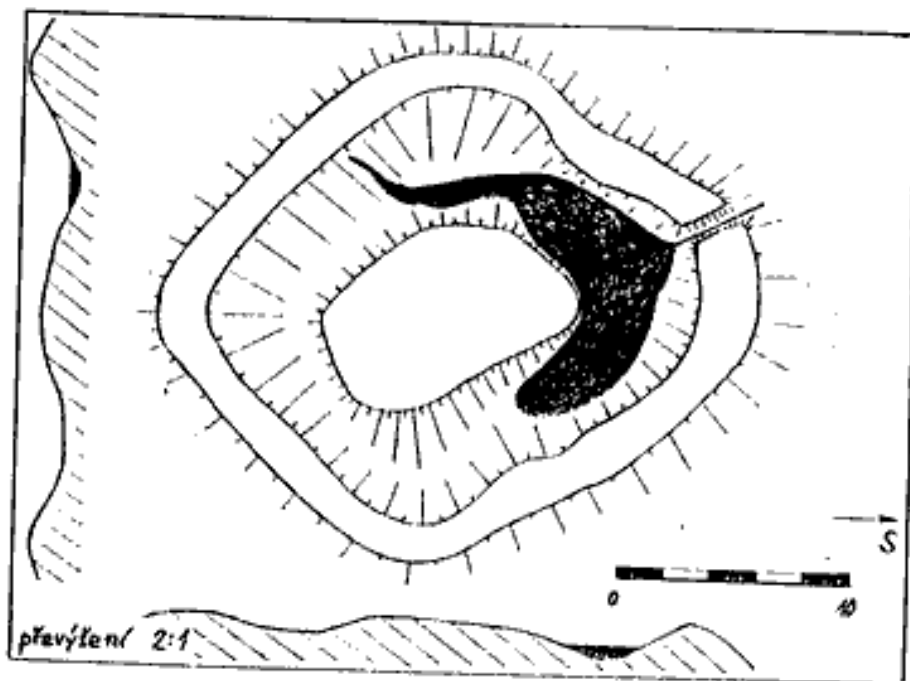
Poprvé na správu lokalizaci Višňovic upozornil až L. Domečka (1930, 114–115), později J. Dobiáš (1936, 103) a uvádí ji i F. Roubík (1959, 120). A. Profous – J. Svoboda (1957, 557) však ztotožňují Višňovice a Višňovou u Kardašovy Řečice podobně jako Sedláček a Ryněšová.

Višňovice (Višňovice) se tedy naposledy uvádějí v roce 1533, či spíše v r. 1549, kdy byly vloženy do desk zemských a r. 1597 se uvádí už jen les Višňovice. Do tohoto období lze snad datovat zánik této vesnice. Předpoklad J. Dvořáka (1991, 236), že Višňovice zanikly pravděpodobně ve třicetileté válce tomuto neodpovídá a spíše je reálný předpoklad L. Domečky, že vesnice Višňovice zanikla už v 16. století (Domečka 1930, 115), snad v jeho druhé polovině.

Zaniklá vesnice Višňovice stávala 2 km SZ od Těmic (k. ú. Těmice, okr. Pelhřimov), nedaleko nejvyššího místa černovických lesů (710 m n.m.), poblíž bývalé hájovny Eustach, známé z konce 2. světové války, kdy zde bylo umístěno partyzánské velitelství se štábem ruských parašutistů a odtud byly řízeny partyzánské boje a akce v květnu 1945. Dnes se zde nachází rekreační středisko české správy sociálního zabezpečení. Asi 200 m SV od hájovny se ještě dnes nacházejí na mírném svahu ve vzrostlém lese reliktů zaniklé vesnice. Osu poloviny vesnice tvořila zaniklá vodoteč, stékající k severu, k osadě Hojava. Ještě nyní jsou patrné pozůstatky asi osmi domů poměrně velké vesnice, které stávaly po obou stranách této vodoteče. Druhá část vesnice stávala zhruba 150 až 200 m dále k západu. Zde již nejsou reliktů stavení tak patrné. Snad jen proto, že byla tato lokalita brzy zalesněna, zůstaly zbytky vesnice zachovány.

V literatuře dosud neznámými byly dochované pozůstatky dvou tvrzí. O tvrzi však žádné dochované prameny nehovoří. Až na jedinou výjimku nejsou uvedeny tvrze ani v literatuře. Tou výjimkou je J. Dvořák (1991, 235–236), který však ve své kratší práci hovoří jen o menší (východní) tvrzi a kupodivu větší (západní) tvrz vůbec nezná.

Dobře patrná tvrzíště stála po obou stranách vesnice, při obou jejích částech, ve směru V – Z, asi 200 m od sebe. Menší tvrz (obr. 1) se nachází na východní straně vesnice. Středový pahorek má tvar pětúhelníku se zaoblenými rohy. Vnitřní plocha o rozměrech 7 x 11 m je nečleněná, bez patrných reliktů staveb. S ohledem na nevelké rozměry středového pahorku a absenci mazanice je možné rekonstruovat zástavbu tvrze jako patrový srub věžovitého charakteru. Příkop o šířce 3 až 6 metrů, obklopující středový pahorek, je umocněný dochovaným valem. Hloubka příkopu dnes činí od pouhých 50 cm na jihu až po 1 m

Obr. 1 – Višňovice. Menší (východní) tvrz.

na severní straně, kde je ještě dnes nadržena voda.

Na západní straně vesnice se nalézají pozůstatky druhé tvrze obklopené příkopem zhruba čtvercového tvaru (obr. 2). Šíře příkopu se pohybuje v rozmezí 4 až 8 metrů, hloubka v rozmezí 70 cm až 2 m. Oba menší rozměry se nacházejí na SZ straně. Jestli se nacházel původní vstup do tvrze zde nebo na východní straně, můžeme se pouze dohadovat. Na východní straně snad vznikl později, patrně v souvislosti s těžbou dřeva na tvrzišti. Pětúhelné jádro tvrze má rozměry 19 x 18 m se střední sníženou částí o průměru zhruba 8–10 m a klesající k severu. Tato sníženina vytváří na ploše zhruba polokruhový val, uprostřed kterého se na JV straně (v nejvyšším místě valu) nachází kruhová díra patrně recentního původu o průměru 2 m, hluboká třicet centimetrů.

Zajímavý útvar se nachází o něco výše, 70 m jižně od této větší tvrze. Je to prstencový útvar o průměru 30 m tvořený dokola navršeným valem dnes vysokým až 1,5 m (na východní straně). Šířka valu činí 5–7 m. Zde se patrně jedná o pozůstatek stavitelsky zajímavého rybníka tím, že je obklopen ze všech stran hrází. Interpretovat tento útvar jako nějaké opevnění by asi bylo neopodstatněné.

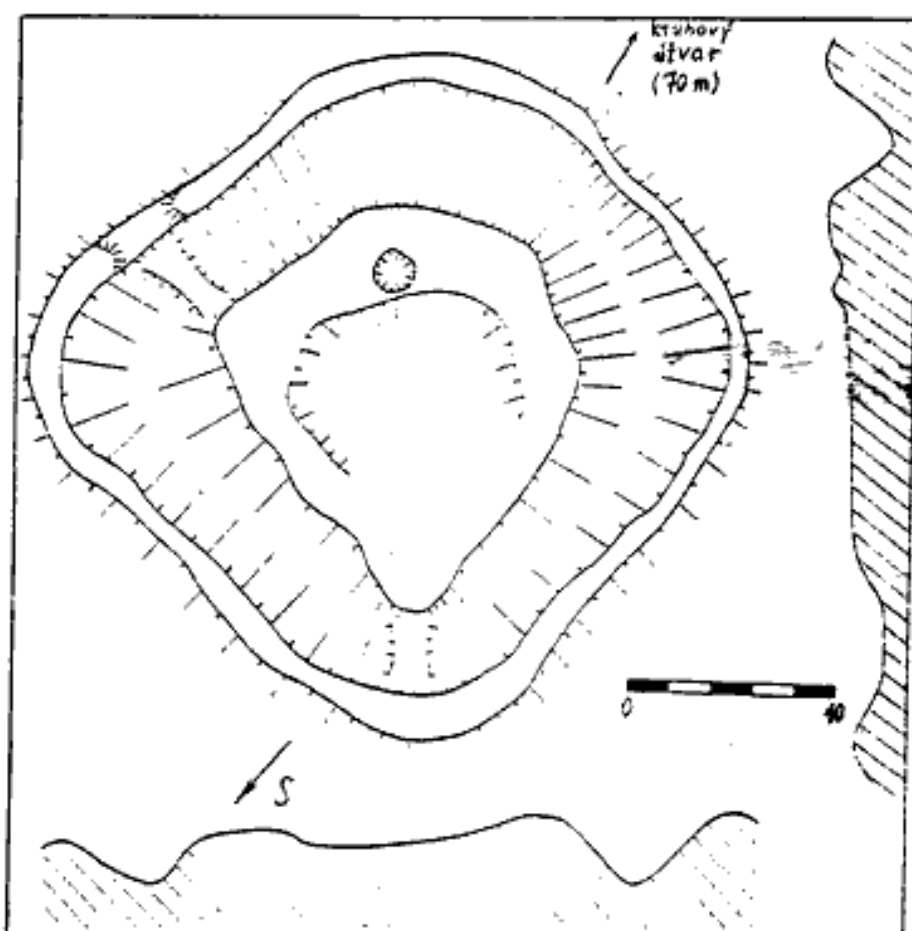
Pouze větší (západní) tvrz se nechá datovat na základě nepočetného keramického materiálu, získaného povrchovým sběrem a nalezeného většinou západně od jámy kruhového profilu. Jedná se o 11 keramických zlomků, mezi kterými však nejsou zastoupeny okraje (obr. 3). 10 zlomků tvoří výdutě, pouze jeden je zlomek rovného dna se stopami podsýpky. Jediný větší střep (obr. 3.1) je výdutě na ručním kruhu zhotovené misky o síle stěny 5 mm. I ostatní výdutě jsou tenkostěnné, 3 až 7 mm silné, s výzdobou rytou šroubovicí (3 ks). Povrchová barva má různé odstíny šedočervené až světle hnědé. Celý soubor se nechá datovat rámcově do 14. století. Na tomto tvrzišti bylo rovněž posbíráno 27 zlomků mazanice.

Život větší (západní) tvrze lze na základě archeologických nálezů klást před první písemnou zmínku o Višněvicích a před r. 1384 snad můžeme položit i její zánik. Pro datování druhé tvrze (východní) nejsou k dispozici ani archeologické nálezy. Můžeme pouze předpokládat, že obě tvrze existovaly současně. Zda patřily dvěma různým majitelům nebo zda východní tvrz byla jen předsunutým opevněním se strážní funkcí, lze těžko rozhodnout. Domněnce

J. Dvořáka (1991, 236), že tvrz byla postavena za hospodaření Mezenských z Mezného, brání datování archeologického materiálu do 14. století. Pochybují rovněž o tom, že by si Mezenští budovali novou tvrz ve Višněvicích, neboť sídlili na tvrzi v Mnichu.

Na lokalitě zaniklé osady proběhl někdy kolem roku 1960 menší zjišťovací výzkum pod vedením L. Meduny, tehdejšího archeologa jihlavského muzea. Výzkumu se zúčastnil učitel školy v Počátkách pan S. Veselý se svými žáky. Výzkum pozítoval pouze z několika menších sond položených v různých místech zaniklé vesnice (veškeré informace o výzkumu – ústní sdělení S. Veselého). Výše uvedená jáma na větším tvrzišti pochází snad z této doby. Jedna ze sond byla položena i na menší útvar, nacházející se na JV okraji zaniklé vsi, který byl pracovně nazván mohyla, i když se skutečnou mohylou nemá nic společného. Jedná se o kopeček zhruba kruhového průřezu o průměru 10 m a výšce 1,5 m. Pod tenkou humusovitou vrstvou se nachází písčito-kamenitá vrstva s úlomky pouze cihlově červené keramiky, kterou L. Meduna datoval do 14. století. Tato keramika se díky S. Veselému dostala do Městského muzea v Počátkách a je dnes uložena v tamním depozitáři.

Výzkumem celé zaniklé vsi se podařilo shromáždit keramiku datovanou L. Medunou od 13. století (spíše od 2. pol. 13. století) do 14. století. Pro 13. století je charakteristická tmavá tuhá keramika, kdežto 14. století zahrnuje převážně červenou keramiku, podobnou nálezům

Obr. 2 – Višněvice. Větší (západní) tvrz.

z „mohyly“. Překvapivě se však nepodařilo prokázat osídlení mladší keramiky z tohoto období mezi nálezy chyběla.

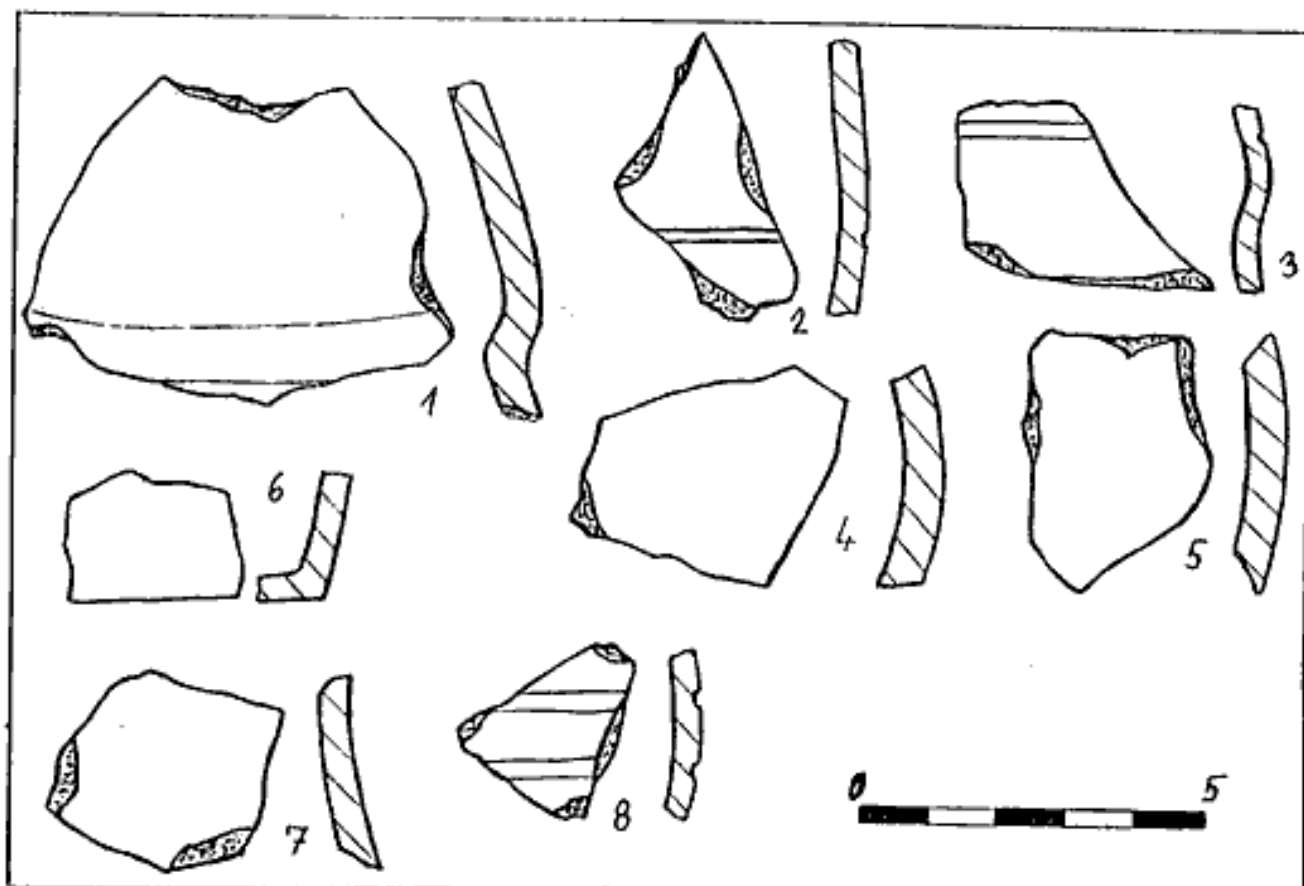
Všechn archeologický materiál, kromě již zmiňovaných nálezů z „mohyly“, které se nacházejí v muzeu v Počátkách, si odvezl L. Meduna s sebou. Pátrání v září 1993 v jihlavském muzeu, ať již po nějaké dokumentaci výzkumu nebo přímo po archeologických nálezech bylo marné. Tyto nálezy jsou dnes nezvěstné.

Archeologický výzkum doložil osídlení vesnice ve 2. polovině 13. století a ve 14. století. Písemné zprávy k r. 1441 a k r. 1533 však nálezy nepotvrdily. Naskytá se proto otázka, zda byly Višňovice v této době ještě obydleny. Toto se týká hlavně roku 1533, kdy by se mohlo jednat pouze o pozemky patřící už k zaniklé osadě.

Za datování zlomků keramiky z tvrze děkují PhDr. R. Krajčovi z Muzea HRH Tábor.

Literatura:

Bílek, T. 1883: Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 II; Dobiáš, J. 1936: Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí II/1; Domečka, L. 1930: Zaniklé vesnice na bývalém panství černovickém. ČDV 17, 110–115; Dvořák, J. 1991: Zaniklé vesnice na Černovicku. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 28, č. 3/1991, 233–239; Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách IV; Roubík, F. 1959: Soupis a mapa zaniklých osad

Obr. 3 – Višňovice. Zlomková keramika z větší (západní) tvrze.

Poměrně vysoká poloha (cca 700 m n.m.) i málo úrodná půda nepochybně přispěly k tomu, že snad po nějaké katastrofě (požár?) obyvatelé vesnici opustili a přestěhovali se do okolních vesnic. V té době už tvrze dávno nestály a zanikly snad nejpozději po připojení vesnice k rožmberskému panství. Byl by proto žádoucí nový archeologický výzkum, který by pomohl doplnit nejasnosti v dějinách této vesnice i obou tvrzí.

v Čechách; Ryncšová, B. 1932: Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II. (1438–1444); Sedláček, A. 1885: Hrady, zámky a tvrze Království českého IV; Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník historický Království českého; Schäferová, M. 1948: Černovický sborník; Šimák, J. V. 1938: Středověká kolonizace v zemích českých. České dějiny I/5; Truhlář, J. 1880: Urbář zboží rožmberského z roku 1379.

* * * * *